

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:29
sssjournal.com

pp.89-94
ISSN:2587-1587

2019 / Ocak
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 15/11/2018 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 08/01/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 08.01.2019

DEYİM HAZİNESİYLE BİR KAHRAMAN YARATMAK: SOKAKTAKİ ADAM
CREATING A HEROES WITH THE DEYİM TREASURE: THE MAN IN THE STREET

Doç. Dr. Amina Şiljak JESENKOVIĆ

Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü Bosna Hersek

Article Type : Riview Article/ İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1197>

Reference : Jesenkoviç, A.Ş. (2019). "Deyim Hazinesiyle Bir Kahraman Yaratmak: Sokaktaki Adam", International Social Sciences Studies Journal, 5(29): 89-94

ÖZ

Bu makale ile Atilla İlhan'ın Sokaktaki Adam romanında yazarın kahramanlar yoluyla kullandığı deyimlerden yola çıkarak Hasan, Yakub, Ahmet ve Meryem kahramanlarının kimliklerini, dünyalarını, karakterlerini, mensup oldukları toplum kesimlerini aydınlatmaya çalıştık. Duyguları belirtmeye, hissiyatın nüanslarını göstermek için mükemmel ifade şekilleri olan deyimler, özellikle belirli sosyal gruplara özgü jargon, argo ve teklifsiz deyim örnekleri, kahramanların sosyal statülerini, karakterlerini, duygularını, öfkelerinin şiddetini göstermektedir. Atilla İlhan, portresini çizmek istediği kahramanlarını canlandırarak sözcük hazinesinden tarama yaparak, ustaca seçimler yapmıştır ve bu sözcük hazinesi içerisinden, kahramanlarının durumunu ve kişiliklerini yansıtacak deyimler seçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deyim, argo, jargon.

ABSTRACT

Using the novel Sokaktaki Adam by Atilla İlhan and the phrasemes the author uses through his characters, this paper attempts to shed some light on identities, worlds, characterizations and social groups that Hasan, Yakub, Ahmet and Merjem belong to. Phrasemes as perfect forms for expressing emotions, for nuanced feelings, particularly examples of phrasemes specific for certain social groups, such as jargon-based, argot-based or phrasemes typical for informal communication, place the characters into specific social groups and indicate their personalities, their emotions and the intensity of their anger. As a true master of his craft, İlhan went through the lexical wealth available to him and made a selection based on the heroes whose portraits he wanted to draw, and selected the phrasemes that suit best the situations his characters find themselves in and their individual features.

Keywords: Idiom, slang, jargon.

1. GİRİŞ

Son on üç yıldır divan edebiyatıyla uğraşıyorum, modern edebiyata sıradan bir okuyucu ve Edebiyat dışında sanatın diğer dallarında, eserini üretilebilmesi için sanatçının Allah vergisi olan yeteneğinin, edindiği bilgi birikiminin yanında maddi servet gerektiren araç ve gereçlere de ihtiyacı vardır: çalgı, kamera ve montaj araçları, tual ve boyalar, sahne ve sahne dekoru, oyuncular... Edebiyatçı ise sadece içindeki sermayesini harcar ve tek aracı kalem, kâğıt ve dil yetisi. Dil imkânlarını kullanma becerisi. Dolayısıyla, zamanımızın tüketici toplumunun ilgisini çekebilmesi, okuyucusunu cezbetmesi için, diğer sanatçılara nazaran edebiyatçı daha çok yetenek göstermek zorundadır.

Atilla İlhan usta bir edebiyatçı, usta bir söz sanatçısı olarak dilin her türlü imkânından yararlanarak ister dil ve edebiyat uzmanı ister sıradan kitap severleri, eserlerine bağlıyor. Duygu ve fikir dünyasını sergilediği şiirlerinde, sırf kendine özgü tamlamalarıyla kitap severleri kendisine mecbur kılıyor. Okuyucusunu eserine bağlayabilmek için yazarın her şeyden önce inandırıcı olması lazım. Dersaadet'te Sabah Ezanları romanında ise romanın cereyan ettiği döneme has kelime hazinesinden vazgeçmeyerek, bizleri yirminci yüzyılın başlarındaki karma kültürlü bir toplumla, bir sosyete tabakasıyla tanıştırıyor. Başarabilmesi için

olaylar akışında olduğu gibi kahramanlarının karakterleriyle inandırıcı ve samimi olması gerekir. Sokaktaki Adam romanını okurken kahramanlarının hepsini canlı canlı, vücut dilleriyle, giyim tarzlarıyla, hayata bakışlarıyla, hatta kokularıyla tanıyabiliyoruz. Kahramanlarına yazar rolünü devrederek her birinin karakterine, ifade tarzına sadık kalıyor. Sanki Kamarot Yakup, Kamarot Hasan, Sokaktaki Adam, Meryem, Leon birbirlerinden bağımsız, bir hikaye etrafında içlerini boşaltmış, yazar da sadece bu hikayeleri bir araya getirerek kitaplaştırmıştır. Deyim ve deyim hazinesi kavramı altında neyin kapsanmış olduğunu hatırlatalım:

Dilbilgisi kitaplarında en çok rastlanan tanıma göre: en az iki içerikli (autosemantik) kelimenin kalıplaşarak yeni anlam kazanmasıyla oluşan, bir kavramı karşılamak amacıyla kullanılan, kelimelerin biri veya ikisinin anlam kaybına uğradığı mecaz anlamı kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir. Bazı kaynaklarda biri içerikli (autosemantik) biri de işlevsel (semisemantik) en az iki kelimenin kalıplaşarak yeni anlam kazanmasıyla oluşan söz öbeği olarak tanımlanır. Anadilimiz Boşnakça ve uğraş alanımız Türkçede mevcut örneklere dayanarak dilbilgisinde kabul görmüş yukarıda zikrettiğimiz tanıma biraz değiştirdik. Deyimleri, en az iki içerikli veya işlevsel kelimenin kalıplaşarak yeni anlam kazanmasıyla oluşan, bir kavramı karşılamak amacıyla kullanılan, kelimelerin bir veya ikisinin anlam kaymasına uğradığı kalıplaşmış söz öbeği olarak tanımlıyoruz. *Oralı olmamak, hepsi senin mi...*

Cümle şeklinde deyimler de mevcuttur. Yukarıda belirli söz öbeklerinin deyim olup olmadığına ait şüpheleniyorsak bir kısmını eşanlamlı kelime veya tamlama ile değiştirerek deyimsel anlamının kalıp kalmayacağını gösterebiliriz:

Ora – o yer

O yerli değilim*

Bütünü/tümü/cümlesi/tamamı senin mi*

Anlamlarına göre deyimleri üç gruba ayırıyoruz:

1. Gerçek anlamlı deyimler,
2. Mecaz anlamlı deyimler,
3. Hayır ve beddualar, küfürler, selamlar gibi kalıplaşmış söz öbekleri.

Bu üçüncü grubun deyim hazinesine ait olup olmaması hususunda tereddüdümüz varsa, bir ögeyi eşanlamlısıyla değiştirerek kontrol edelim:

Allah'ın belası/Tanrı'nın belası*/Allah'ın musibeti*/Allah'ın kederi*/ Allah'ın derdi*

Geçmiş olsun / Mazi olsun* /Tarih olsun* dileklerinde bulundu

Başınız sağ olsun/Kafanız sağ olsun*/kelleniz sağ olsun*

Canı cehenneme/Canı tamuya*/İnsan ve hayvanların yaşamalarını sağlayan, ölümle birlikte bedenden ayrılan madde dışı varlık cehenneme*

Yine de anlambilimi açısından deyimlerde, tam anlamlı sözcüklerde olduğu gibi, tek anlamlılık, çok anlamlılık, eş anlamlılık, zıt anlamlılık, homonimi ve paronimi fark edilir.

2. DEYİM HAZİNESİYLE BİR KAHRAMAN YARATMAK: SOKAKTAKİ ADAM

Komarat Hasan. Okuduğu Fransız Filolojisinden (İlhan 2010: 76), Ayhan diye sevdiği kızdan, toplumdan, avamdan, ve en önemlisi kendisinden vazgeçerek gemici, pardon, kamarot, garson olmaya, kürk kaçakçılığı yapmaya giden Hasan. Yarım kalmış aydın. Aydın olmaktan da vazgeçmiş. İdiolekti (kendine has dil) Rose Marie'nin şarkı sözleri ile rom, sigara dumanı ve kerhane argosu arasında ortada kalmış. Ve yine kendine özgü bir dil... Duygularını kendi ifadeleriyle yansıtıyor. Halk diline özgü deyimlerden, dünyasını renklendirecek, hayatına ve anlatımına çekicilik kazandıracak deyimlerden uzak. Belki onlardan da vazgeçmiş bulunuyor. Müellif rolünü üstlediğinde can sıkıntısı hemen hemen her cümlesinden fıkkıyor: İstanbul'u dehşetli bir can sıkıntısı içinde buldum. Herkesin canı sıkılıyor... Her yerde herkesin canı sıkılıyor... Aux Quatres Vents'da Piaf'ın şarkılarını söyleyip gemicileri ve bütün diğer canı sıkılan insanları kahreder. (İlhan 2010:26) Yalnız yaman yaman gözlerini kırpar ve: '*Canım müthiş sıkılıyor, Hasan, der; ... Onun da canı sıkılıyor yani.... İnsanlar sadece canımı sıkıyor...*' (İlhan 2010:27) '*Şurası muhakkak ki, evine giderken, can sıkıntısından patlıyordum.*' (İlhan 2010: 76) Hasan'ın canı sıf sıkılmaya yaratılmamış: yalnız şu an içinde varım, ondan kurtulmak için de *can atıyorum.* (İlhan 2010: 76) Ne dil, ne de kafa

kavramlarıyla, ne de takmak fiilinin temel anlamlarıyla doğrudan alakası olmadığı için deyim olarak kaydetmeye değer: Şu şarkı yine dilime takıldı. Dilime ve kafama. (İlhan 2010: 26) Ne dinle diyanetle ilgisi var, ne de belayla. Sözün gelişi: Allahın belası. (İlhan 2010:26) Hayat kadını Meryem hakkında hüküm getirirken, hayatı da, insanları da tanıyan Meryem'in dünyasına layık, renklendirici bir deyim kullanacak: Böyle bir odada yaşamak için, adam biraz dünyayı tanımalı. Hiç değilse, 'dünyaya kazık kakmaya' karar vermiş olmalı... Ancak bir orospu dünyaya kazık kakmaya karar vermiş olabilir. Ya da bir kaçakçı. (İlhan 2010:78) Ve tekrar: - Canımı sıkmayan şey yok dedim. Yine de öbür dünyada diriltme ile alakalı olmadığı için kaydediyoruz: Parayı verin, cehennem olup gideyim. (İlhan 2010:82) Sarhoşken, 'taze bademler de cehennem dibine' deyip te 'ona muza bakar gibi baktım' diyor. (İlhan 2010:82-83) Onun yummadığını farkedince, canım sıkıldı. (İlhan 2010:83) Sonunda: Yüzüme tükürüyorum. Yüzlerce Hasan, birbirinin yüzüne tükürüyor. (İlhan 2010: 84) Herkesin yüzüne tüküren bir hayatı var... Meryem bu tükürük cenneti içinde memnun. (İlhan 2010: 113) Meryem'in yanına bir sonraki sefer gittiğinde 'Mohikanların sonuncusu' oluyor. (İlhan 2010: 146) Ahmet'in huzursuzluğunu 'Adam diken üstündeymiş gibi, sıkıntıyla kıpırdanıyor' (İlhan 2010:52) der, arkadaşlarının konuşmalarına: Muhlis'in çenesi açıldı. Yakub'un çenesi açıldı (İlhan 2010:60) diyor. Ayhan'la da baş başa kaldığında, Ayhan'ın akademik kariyeri, aşkı ve hayatı arasında 'Mohikanların sonuncusu' olmaya devam ediyor. Yakub bile yazara dönüştüğünde, 'Hasan'ın dediği gibi: İrili ufaklı can sıkıntıları' ifadesini kullanıyor (İlhan 2010: 155) Bu kadar can sıkıntısından sonra, Yakub'un ifadesiyle *can çekilmiş bile*. Peki, ya sonra? Sonrası yok ağbiy! Oracıkta ruhunu teslim etti. (İlhan 2010:240)

Deyimlerin tek anlamlılığı, yan anlamlılığı veya çok anlamlılığını ispatlayabilmemiz için metin içinde deyim anlamını yansıtan kavramla değiştirmemiz gerekmektedir; bir deyimi farklı kontektlerde anlamını yansıtan aynı veya benzer anlamlı sözcüklerle değiştirebilirsek, tek anlamlı deyim sözkonusu olabilir. Örneğin: Atilla İlhan'ın Sokaktaki Adam'ın kahramanlarından Hasan'a özgü *can sıkıntısı* veya *canı sıkılmak* deyimini benzer anlamlı huzursuzluk/ huzursuz (olmak) kavramlarıyla değiştirirsek herhangi bir anlam kaybını fark etmiyoruz. Hasan'ın karakterini çizen dil unsurları içerisindeki deyimler çoğunlukla tek anlamlı oluyor, 'Mohikanların sonuncusu' örneği hariç olmak üzere edebi özellikleri olmayan, bir kısmının teklifsiz veya argo özelliklerini taşıdığını fark ediyoruz. Gemici ve karaborsacıya dönüştüren 'yarım kalmış' bir aydın, kendi tercihlerinden bile canı sıkılmış, duyguları ise kendi yüzüne tükürecek kadar öfkeye dönüştürülmüş. Kendisine göre hiçbir şeyin, hayatın bile anlamı kalmamış. Yaşamak, uzun süre kendisinin bıkmış olduğu dünyada yaşamayı arzulamak, sonsuza kadar yaşamayı arzulamak, yani dünyaya kazık kakmak anlamını taşır. Bu arzuyu sadece orospuya yakıştırıyor. Sevmek kavramını tanımlıyor. (İşin doğrusu kimse kimseyi sevmez. Aslolann istifade etmek. İlhan 2010:29) Toplumun hiç bir kesimine ait olmayan, her şeyde sıkılmış, her anlamda yarı yolda kalmış birinin sonu tam Hasan'ın akibetiyle hem dil imkanlarıyla, hem de hikaye örgüsüyle gösterilmiştir.

Yakub ise, Hasan'ın sadık takipçisi. Aydın, okumuş ve başarılı gördüğü, kendisine hayran olduğu Hasan'a tabi olmaya, her sözüne koşmaya gayret eden sıradan, avamdan bir vatandaş. Öz hayat mücadelesine dört elle sarılmış, duygularını gizlemeyen biri. Metni renklendirecek ifadeleriyle dünyasını, mensup olduğu toplum zümresini, aşklarının, heyecanlarının, korkularının yoğunluğunu veya eksikliğini deyimlerle resimlendiren kahraman... Ağzı düzensiz bir adam, arasına kafası kızar 'Allah belasını versin' der.... Lakin kalbi temiz. (İlhan 2010: 22) *İçi dışı bir* diyecektim.

Hasan hakkında bahsederken: O neden yaş bir işe burnunu soktu, aklım ermez. Lakin erkek çocuktur: canımı isterse feda olsun. (İlhan 2010: 19) Hasan'ın da, kendisinin de kaçakçılığa karışmış olmasını sorgulayarak diyor ki:Hoş böyle dalgalara, kendimin neden burnumu soktuğumun da pek farıknda değilim ya! (İlhan 2010: 19) Bu cümlede burnunu sokmak deyimini genel anlamını karşılayan karışmak fiiliyle değiştirirsek, ifade anlamı kaybolmayacak. Ancak, bu karışmak anlamının yoğunluğu, karışmış olduğu nesnenin olumsuzluğu, öznenin de tüm varlığıyla eyleme dâhil olduğu 'burnunu sokmak' deyimiyile vurgulanmıştır. *Bir kahveye gidip uzun uzun çene attılar*. Cümlesindeki çene atmak eylemini sohbet etmek, konuşmak, gevezelik etmek fiiliyle değiştirebiliriz. Ancak *çene atmak* deyimini konuşma konusunun ondan bundan, boş olduğunun altını çizmektedir.

Yok, adamları bul; öteyi beriyi kimseye çaktırmadan gemiye sok; yok gemide fareler gibi dip dip dolaş, şeytanın aklına gelmeyecek delikleri ara. Bu örnekte kahramanın heyecanı, işini ne kadar ciddiye aldığı, zorlanmaları renkli bir şekilde canlandırılmıştır. Yakalanmak anlamındaki *yakayı ele vermek* – hem kaçamamayı, hem de gömleğinin yakasına tutuşularak yakalanmayı çağırıştırıyor. Zikredilen deyim genel anlamı, içerdiği iki kelimenin aynı olmasına rağmen, belki Meryem adlı kahramana yakışacak *yaka vermek* deyim anlamıyla karıştırmamamız gerektiğini belirtelim.

Yakayı bir ele verirsen, mahvoldun. (İlhan 2010:20)

Tutuklanmak anlamında, Yakub, mensup olduğu toplum kesimine özgü ‘Delîğe düşmek’ deyimini de kullanıyor:

Hem bir kere delîğe düştük mü, bize kim bakar, be? (İlhan 2010: 22)

Paraya hırslı olmayan Yakub, yine de, küçük bir miktar paraya sahip olduğuna sevinir. İçinden yüzündeki tebessümü bile canlandırabileceğimiz ‘kendi’ ifadesiyle – Benim paraya hırsım yoktur, ama ne de olsa, elime beş on kuruş geçti mi yüzüm güler. (İlhan 2010:20)

Kaçakçılığı nedeniyle korkusunun, sancılarının, merakının ve sabırsızlığının yoğunluğunu *dokuz doğurmak* deyimiyile belirten Yakub aracılığıyla, Atilla İlhan kahramanının içindekilerini okuyucusuna hissettiriyor. Çanakkale Boğazı’na girdik gireli, dokuz doğuruyorum. (İlhan 2010: 20) Sintinenin en saklı yerini ‘kuş uçmaz kervan geçmez köşesi’ abartılı (mübalağalı) deyimiyile yerin ne kadar saklı olduğunun altını çiziyor. Aynı cümlede öz kardeş kavramı yerine ‘babamın oğlu’ ifadesini kullanıyor.

Sintine’nin kuş uçmaz kervan geçmez köşesine, üç kürk saklamıştım ki, ölmez sağ kalırsak, babamın oğluna üç bin kâğıda zor veririm. (İlhan 2010: 20) Hasan’la samimiyet derecesini, ricasının da önemini şu şekilde ifade ediyor: Hasan, dedim, bana bak, gözünü seveyim, bir tane yeter! (İlhan 2010: 22)

Yine de kötü bir duruma düşmek anlamında hapı yutmak deyimini kullanıyor. Şimdi yakalanırsak, yok mu ya, tam hapı yuttuk. (İlhan 2010: 22) Bazen Atilla İlhan Yakub’un duygu, heyecan, kızgınlığını tasvir ederken, deyimleri bir pasusa sıkıştırarak, başarılı bir şekilde kahramanının duygularını okuyucusuna aktarıyor: Benim adım Kamarot Yakub; aklıma bir şey geldi mi, hapı yuttuk demektir, başıma da gelir çünkü. (İlhan 2010:41) Herif kafasına koydu bir kere. Gel şimdi işin içinden çık. (İlhan 2010:41) Uzun lafın kısıası, işler ters gidiyor ağbiy. (İlhan 2010:41) Yok deme, hiç değilse mide bulandıran bir taraf var. Bir yanık kokusu yani. Nubar’ın yediği halta ne buyurulur? (İlhan 2010:41)

Üçüncü defadan sonra, ne yalan söyleyeyim, içime kürt düştü. (İlhan 2010:41)

Ama Hasan’a uyup, oralı olmamış görünüyordum. (İlhan 2010:41-42)

Vay avradımı dinini, ulan gebersem oralı olmayacak. (İlhan 2010:42)

Öyle şeyler söyledi ki, ensem buz kesildi. (İlhan 2010:42)

Buyurun cenaze namazına! Kaldık mı, eşşek kuyruğu gibi ortada. Şimdi ne halt etmeli? (İlhan 2010:42)

Mümkünü yok; kafasını dikti mi, diker. (İlhan 2010:42)

Ne diller döktü. (İlhan 2010:43)

Hayal kurma oğlum Yakub, bu işte bit yeniği var. (İlhan 2010:44)

Belki okkanın altına, biz gideceğiz. (İlhan 2010:44)

Bırakalım erkeklik numarasını, o olmasa ben burnumu böyle şeylere sokar mıyım? (İlhan 2010:44)

Korkuyorsam iki gözüm çıksın. (İlhan 2010:44)

Moda dedin mi, bitti, akan sular durur. (İlhan 2010:45)

Yoksa neden taaa Marsilya’lardan, canımızı cezireye sokup, buraya kaçak kürk getirelim?

Vay anasını, dalgaya dalmışız. Gözümüz dünyayı değil, burnumuzun ucunu görmüyor. (İlhan 2010:45)

Önce şöyle tepeden tırnağa bir süzeriz. (İlhan 2010:45)

Genel konuşmacı veya en azından kahramanın bulunduğu sosyal grubu içerisinde bilinmeyen, yazar veya kahramanı tarafından kullanılan deyimlerin açıklamasını, deyimleşme sürecini de veriyor: Baksana, arkadan ‘iniş takımı’ bozuk görünüyor. Ha, bak bu ‘iniş takımı’ lafı bana havacı bir arkadaştan mirastır. Miras diyorum, çünkü oğlan günün birinde Eskişehir’de düşüverdi. Sizlere ömür! Allah rahmet eylesin! İşte onlar, kadınları uçağa benzetir, bacaklarına ‘iniş takımı’ derlermiş. (İlhan 2010:45-46)

İstanbul’un güzelliğine, büyüklüğüne, şan ü şöhretine gözü yok Yakub’un. Bu gerçekleri kabul edip geçiyor, İstanbul güzelliğine ait ifadeyi boynumuz kıldan ince deyimiyile yorumluyor. Akşam başlamak üzere anlamında akşamın eli kulağında deyimiyile anlatıma çekicilik kazandırıyor.

Şimdi oturup, sana İstanbul'u anlatacak değilim. Sen bu şehri elbet bilirsin ağbiy. Amenna güzeldir, büyüktür, namlıdır. Gözümüz yok. Boynumuz kıldan ince. Lakin ona İstanbul derlerse, bize de kamarot Yakub derler. Akşamın eli kulağında. (İlhan 2010: 22)

Kamarot demek, adam sarrafı demek. Gemide bulunan doktorun hoşuna gitmediğini ifade ederek: Keçinin sevmediği ot misali, benim de burnumda bitti. – diye ilave ediyor. Doktorun, Yakub'a göre, konuşma tarzıyla birini sinir edebilme yeteneğini şu ifade ile canlandırıyor: Hele bir 'Garson' deyişi var ki ağbiy, bitlerin eşek değil, deve olur. (İlhan 2010: 24)

Üzümlüğünün derecesini yine de abartıcı bir deyimle ifade edecek. Yüreğime indi, ağbiy. (İlhan 2010: 24)

İstanbul'a vardıklarından emin: Lamı cimi yok: İstanbul. (İlhan 2010: 24) diyecek. Yakub'un dünyası kullandığı deyimler gibi: teklifisiz, arada bir kaba, sade, duygu, heyecan ve korkularla dolu. Ahmet ise, Triyandafilos Ahmet, ömrünü toplumun kenarlarında, kanunun ötesinde, mahkemelerde geçiren kahraman: 'Komiser, hiç unutmam, bir gün bana: Ulan Triyandafil, demişti, bir gün deriyi tuzlayacaksın bu gidişle!... Lakin sözümü kulağına koy! Tuzlayacaksın deriyi.' 'O tuzladı, ama daha biz deriyi tuzlamadık.' (İlhan 2010:67)

Canından olmak veya öldürülmek değil – Ahmet'in mensup olduğu toplum kitlesine deriyi tuzlamak deyimi daha uygun görülmüştür. Çünkü jargon deyimleri anlamı yanında kahramanın bulunduğu çevreyi de, toplumdaki mevki göstermektedir. Çevresinde 'içeri düşülür' (İlhan 2010:69), 'beyaz çekilir' (İlhan 2010:68), en eski mesleğe sahip kadınlara 'yangın söndürme makinası' denir. (İlhan 2010:69) "Mesele basit, o vakit İtalyanlar daha ziyade para vermişlerdi, biz de onların türküsünü çağırдық." (İlhan 2010:68)

"Bok yoluna tantuna da gidebilirdik." (İlhan 2010:68)

"Anhası minhası yuvarlanıp gidiyoruz." (İlhan 2010:69)

"Onun ödlekliği yüzünden, az kalsın yağlı bir kuyruk kaçıracaktık." (İlhan 2010:74-75)

"Ama ben nasıl tongaya basacaktım az kalsın!" (İlhan 2010:75)

"Bu zanaat da, her zanaat gibi, iki çeşittir; sen malını sokmak zorunda kaldın mı, hapı yuttun, yook elalem malını aradı mı, işin iş, kaşığın gümüş." (İlhan 2010:72) Ahmet'in duygularına gelince, 'gözü Hasan'ı tutmuyor' (İlhan 2010:74), onunla bir araya gelince 'tepesi atıyor' (İlhan 2010:74), onu 'tahta gibi bir surat' buluyor (İlhan 2010:74).

Her türlü kurnazlık, casusluk, yolsuzlukta olgunlaşmış Ahmet gibi bir kahraman ancak bu dille tasvir edilebilir. Meryem de en eski meslek sahibi, hayat kadını. Kendisi – herkese 'şekerim' diye hitap eder, hayatını 'İki, iki daha, dört' anlamında kavramış, kendi kendine 'orospu' der. Erkekleri 'baştan çıkararak', 'birini kafese koymuş', kendisine atma atanlar da Meryem'in yaptıklarını yapmak için 'can atıyor', ancak onun girdiği 'boyaya giremezler' 'ille sokarlar kırılışı burunlarını' (İlhan 2010:91). Kadınlara için 'filanca herif onların da içlerini hoplatır, ama yapamazlar... Elleri kolları bağlı kalır' diyerek, cümle kadınları kendine benzetir. Erkekleri şu şekilde görüyor: "Her biri, arkadan bin türlü laf söyler, koynuna girmek için sonra, olmadık dalkavukluk yapar. Hepsi aynıdır. Hepsi karılarının yanlarında melaike, benim yanımda aslan kesilirler." (İlhan 2010:91) Eskiden erkeklere inandığını, daha sonra 'şıp diye akli başına geliverdi.' (İlhan,2010:91) "Kimseye kulak verme!" (İlhan 2010:91)

"On beş yıl kocam olacak herife, saçımı süpürge eden ben değil miydim?" (İlhan 2010:92)

İstanbul'a gelince 'Dünya varmış!' (İlhan 2010:92) diye anlamış.

İstanbul'un gizli cinsel hayatını anlatırken: 'Haydi haydi, açtırma kutuyu!' (İlhan 2010:92) der.

Saç kesimiyle ilgili 'kısa saç gözden düşürüyormuş' (İlhan 2010:93) diye duyup kabul etmiş.

Semahat adındaki birini anlatırken: 'Meral eline su dökemez onun' (İlhan 2010:93) der. Sahip çıktığı, ablalık ettiği ve sevgilisi olduğu Hırsula Meryem'in sayesinde 'Karnı tok, sırtı pek olmuş.' (İlhan 2010:93) Erkekleri aynı derecede sıkıntı verici bulan Meryem, 'Leon'u da aynı kaba koy' (İlhan 2010:94) diyor. Hasan ise ona göre 'Kapalı kutu.' (İlhan 2010:95) Vakti saati belli değil; bir bakıyorsun gece yarısı, zilzurna sarhoş geliyor, bir bakıyorsun, durup dururken, ortada fol yok yumurta yok, çıkıp gidiyor.' (İlhan 2010:95) 'Hani yukarı tükürse bıyık, aşağı tükürse sakal, dedikleri gibi.' (İlhan 2010:96)

Meryem, mesleğiyle, cinselliğiyle, geçmişiyile barışmış bir kadındır. Erkeklerle para veya zevk için, kadınlarla da sevişir. Kanun içi ve kanun dışı hırsızlıklarla da barışmıştır. Tercihleriyle mutludur.

Sevinçleri, sözleri gibi renklidir. Biz, okuyucular, onun hakkında çeşitli hükümler verebiliriz. Yine bizim, sokaktaki adamın veya herhangi birinin onun hakkındaki düşünceleri Meryem'in umurunda değildir.

3. SONUÇ

Atilla İlhan, bu şekilde hikâye/roman örgüsüyle çerçeveli dil imkânlarıyla, kahramanlarının portrelerini çizer. Son derece inandırıcı kahramanlarını, duygu ve düşünce dünyalarını biz okuyucularına yaklaştırır. İyi okullardan, iyi üniversitelerden mezun, devlet memuru, ev hanımı, lise hocası, sokaktaki adam olan bizleri çevremizde hiç karşılaşmadığımız ve karşılaşamayacağımız insan tipleriyle tanıştırıyor, dil unsurları aracılığıyla toplumun kenarlarında yaşayan grupların dünyalarını anlamamızı sağlıyor. Onları suçlamadan, onlardan nefret etmeden, onlara arada bir kızdığımızı hissederek nedenlerini ve sonuçlarını anlamamızı... İnsan başkasını anlatırken kendisini daha çok anlatıyor. Atilla İlhan'ın kahramanları ise hem kendilerini hem de başkalarını anlatırken, iletişim içinde iken kullandıkları sözlerle kendilerini anlatırlar. Atilla İlhan ise bu romanında görmediğimiz, önünde gözlerimizi kapattığımız, tanımadığımız ve tanımak istemediğimiz, ancak etrafımızda her zaman var olan gerçek dünyayı anlatıyor.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, H.(1990), Açıklamalı-Örnekli Türkçe Deyim Hazinemiz, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- AKSOY, Ö.A. (1997) Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II, VII izdanje, İnkilap Kitabevi, İstanbul s. 1205 .
- AKTUNÇ, H. (1990), Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü, Afa Yayınları, Afa Sözlük, İstanbul,
- COWIE, A. P.(1998): „Introduction“, Phraseology- Theory, Analysis, and Applications; Edited by A. P. COWIE, Clarendon Press-Oxford, 243.str.; str. 1-20.
- COWIE, A. P.(1998): „Phraseological Dictionaries: Some East-West Comparisons“; A. P. Cowie, Phraseology, Theory, Analysis, and Applications; Clarendon Press, Oxford, s. 209-228.
- EREN, H., GÖZAYDIN, N., PARLATIR,İ., TEKİN,T., ZÜLFİKAR, H.(1998), Türkçe Sözlük 1/2, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları:549; Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları:1, Ankara, s. 1679.
- FONTENELLE, (1998), Thierry, „Discovering Significant Lexical Functions in Dictionary Entries“; A. P. Cowie, Phraseology, Theory, Analysis, and Applications; Clarendon Press, Oxford, s. 189.-207.
- GLASER, R.(1998), „The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of the Genre Analysis“; A. P. Cowie, Phraseology, Theory, Analysis, and Applications; Clarendon Press, Oxford s. 125-143.
- İLHAN, A.(2010), Sokaktaki Adam, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul; 240.
- LYONS, J.(1983) Kuramsal Dilbilimine Giriş, (Türkçesi: Ahmet Kocaman): Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara; s 449.
- MEL'ČUK, I.(1998), „Collocation and Lexical Functions“, str. 26; A. P. Cowie, Phraseology, Theory, Analysis, and Applications; Clarendon Press, Oxford,s. 23-53.
- ŠILJAK-JESENKOVIĆ, A.(2003), Nad turskim i bosanskim frazikonom: semantički, sintaktički, lingvostilistički i sociolingvistički aspekt, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja XXV, Sarajevo, 324 s. ŠILJAK-JESENKOVIĆ, Amina, „Neka zapažanja o turskom i bosanskom frazikonu sa sociolingvističkog aspekta“, Znakovi vremena, zima-proljeće 2003, Vol 6, dvobroj 18/19, s. 232-247.
- TANOVIĆ, I.(2000), Frazeologija bosanskoga jezika, Dom štampe Zenica, Sarajevo, 160. s.
- Tarama Sözlüğü I-VIII(1963), Türk Dil Kurumu, Ankara – Ankara 1977; 4814 + 296+ 419 s.
- Türkiye'den Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I/XII (1963), Türk Dil Kurumu Yayınları: 211, Ankara 1963.-1985: 4842.